

Nevio Šetić je u raspravi »Franjo Tuđman i Istra« (str. 403.-424) ustvrdio da je dr. Tuđman kao povjesničar, političar i državnik istinski poznao prošlost Istre i njezin proces nacionalne integracije u ukupni hrvatski nacionalni prostor.

Zanimljiv odmak od većine tekstova prilog je Jakše Raguža »Dr. Franjo Tuđman u srpskoj historiografiji« (str. 425-448) u kojem se na temelju analize radova osamdeset i osam suvremenih srpskih historičara daje prikaz njihove percepcije dr. Franje Tuđmana. Autor zaključuje da je suvremena srpska historiografija bez valjanih argumenata, služeći se metodom istrgnutih citata, stvorila negativnu sliku o Franji Tuđmanu kao povjesničaru, političaru i državniku.

Zbornik radova završava prilogom Petra Mamića »Bibliografija radova dr. Franje Tuđmana i bibliografija radova o dr. Franji Tuđmanu (Izbor)« (str. 449-569).

Na posljednjim stranicama Zbornika objavljeno je četrnaest fotografija iz albuma obitelji Tuđman (str. 571-580).

Zbornikom radova *Dr. Franjo Tuđman u okviru hrvatske historiografije* na doličan je način obilježena šezdeseta godišnjica osnutka Instituta, ali i odana počast njegovu osnivaču i prvom ravnatelju, koji je svojim znanstvenim opusom ostavio neizbrisiv trag u hrvatskoj historiografiji.

• *Ivana Žebec Šilj*

Ivica Zvonar, Mons. dr. Fran Barac (1872.—1940.). Život i djelo, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 2012., 367 str.

Knjiga Ivica Zvonara o životnom putu Frana Barca, sveučilišnog profesora, katoličkog svećenika, političara i javnoga djelatnika, rezultat je minucioznoga istraživačkog rada na dostupnoj znanstvenoj i publicističkoj literaturi te arhivskoj građi. Autor je sadržaj knjige podijelio na predgovor, uvod, popis kratica, tri poglavlja i zaključak. Na kraju su pridodani kazalo osobnih imena, popis izvora i literature te sažetak na engleskom jeziku i bilješka o autoru.

U »Uvodu« (str. 13-17) Zvonar obrazlaže metodologiju koju je koristio u pisanju knjige. Iznio je i najvažnija istraživačka pitanja koja su ga motivirala da istraži Barčev doprinos na crkvenom, pedagoškom, znanstvenom, društvenom i političkom polju.

U prvom poglavlju, »Život i rad do početka Prvog svjetskog rata« (str. 19-109) detaljno je prikazao Barčevu besprijeekornu karijeru: vrstan gimnazijalac, odličan student, solidan doktorski kandidat, mladi svećenik koji puno obećava. Bio je član brojnih vjerskih društava, studirao je u inozemstvu te odlazio na stručna usavršavanja. U promatranom razdoblju znatna je njegova uloga u pedagoškom radu jer je, službujući kao kateheta u Požegi, odgajao mlade i predlagao izmjene u vjeronaučnom programu. Ulazeći često u polemike s neistomišljenicima, Barac je dosljedno nastupao kao uvjereni katolik.

Posebno potpoglavlje Zvonar je posvetio Barčevu habilitacijskom radu, točnije reakcijama koje je izazvao u javnosti (»Habilitacija i žestoke polemike«, str. 60-

97). Naime, unatoč brojnim pohvalama i pozitivnim recenzijama, Barčeva knjiga *O modernoj katoličkoj apologetici* (Požega, 1907.) — prva hrvatska apologetika uopće — doživjela je u dijelu službene Crkve oštre kritike. Zamjeralo mu se da navodi sumnjive autore, da je dvosmislen, da unosi moderne, neprimjerene filozofijske pojmove; da dira u tradicionalnu skolasliku i da time zadire u temelje katoličke vjere te da mu je ostao još sasvim malen korak do agnosticizma i nevjere. Polemiku koja je trajala godinama, katkada na rubu dobrog ukusa, presjekao je Antun Bauer, sveučilišni profesor, političar i budući zagrebački nadbiskup. Barac je bio autor dvaju godinama rabljenih vjeronaučnih udžbenika: *Liturgika* (Zagreb, 1908.) i *Katolička dogmatika* (Zagreb, 1909.).

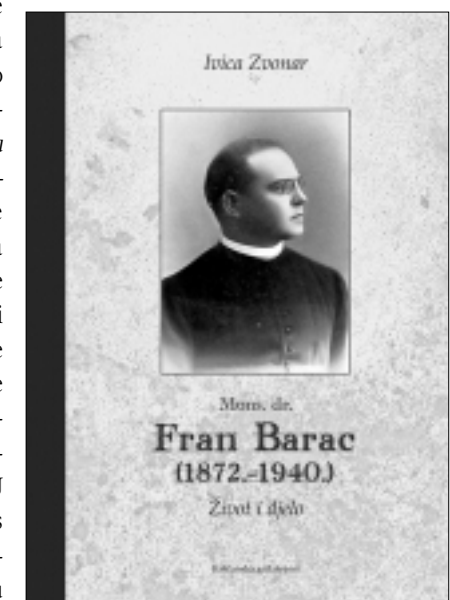
U drugom poglavlju, »Aktivnosti u ratnom vremenu (1914.—1918.)« (str. 111-168), Zvonar obrađuje Barčevo svećeničko i političko djelovanje tijekom Prvoga svjetskog rata. Početak rata zatekao ga je kao sveučilišnoga profesora i urednika dvaju važnih onodobnih glasila. Uređivao je teološki dobro osmišljenu i profesionalno vođenu *Bogoslovsku smotru* (1912.—1918.) i *Katolički list* (1914.—1919.), glasilo svećenika Zagrebačke nadbiskupije. U ljeto 1915. izabran je za rektora zagrebačkog Sveučilišta. Iako ne treba zanemariti Barčevo pastoralno i crkveno djelovanje, tijekom rata on se uvelike afirmirao i kao političar. Triput je putovao u Švicarsku kao član Starčevićeve stranke prava, ali i kao čovjek od povjerenja vrha Katoličke crkve u Hrvata. U neutralnoj Švicarskoj razgovarao je s predstavnicima srbijanske vlade i Jugoslavenskog odbora. Prema Zvonaru ti su

razgovori označili početak veza političkih emigranata iz južnoslavenskih zemalja Austro-Ugarske Monarhije i političara u domovini. Međutim, ističe autor, slika političkih stajališta koju je Barac donio u Hrvatsku bila je varljiva. Gledišta Božidara (Bože) Markovića s kojim je Barac razgovarao nisu bila identična onima srbijanske vlade, osobito Nikole P. Pašića.

Barac je posjetio i generala Svetozara Borojevića na sočanskoj fronti, gdje mu je predao počasni doktorat zagrebačkog Sveučilišta, nadajući se pridobiti ga za svoja politička stajališta.

U procesu rušenja Monarhije i stvaranja jugoslavenske državne zajednice, Barac je jedan od nekoliko katoličkih svećenika koji su sudjelovali u radu Narodnog vijeća Slovenaca, Hrvata i Srba u Zagrebu (1918.).

U trećem i ujedno najopsežnijem poglavlju, »Djelovanje u monarhističkoj Jugoslaviji« (str. 169-319), analizirano je Barčevo djelovanje između dvaju svjet-

skih ratova. Dana 30. studenoga 1918., dan uoči ujedinjenja kratkotrajne Države Slovenaca, Hrvata i Srba i Kraljevine Srbije, Barca prima u audijenciju regent Aleksandar Karađorđević. Susret s budućim jugoslavenskim suverenom duboko se dojmio Barca, koji je u njemu vidio osobu čiji nastup puno obećava, a katoličku stvar ne dovodi u pitanje. Barac nije očekivao srpsku prevlast u državi. Vjerovao je u politiku sporazuma, federalističko uređenje nove države i poštovanje starih hrvatskih tradicija. Nije sumnjao u to da će pravoslavna većina uvažavati prava katolika te nije zazirao od države u kojoj će potonji biti manjina. Dapače, vjerovao je u mogućnost ostvarenja crkvenog jedinstva. U njegovu političkom radu i promišljanju bilo je mnogo Strossmayerova duha uzajamnosti i bliskosti naroda slavenskoga juga.

Nakon rata nakratko je surađivao i u jugoslavenskoj diplomaciji, sudjelujući na mirovnim pregovorima u Parizu (1919.).

Barac je bio član Privremenoga narodnog predstavništva (1919.—1920.), prvoga parlamenta novoosnovane države. U nastavku političke karijere u novonastalim državnopravnim okolnostima djelovao je kao član Hrvatske zajednice, odnosno kasnije Hrvatske federalističke seljačke stranke. Političke je članke objavljivao u *Hrvatu*, *Obzoru* i *Novom dobu*; surađivao je u *Graničaru*, *Srijemu* i *Hrvatskoj slozi*.

Godine 1925. postao je, zbog svojih crkvenih zasluga, kanonik zagrebačkog kaptola. Njegovo se ime tridesetih godina spominjalo i u kombinacijama oko izbora zagrebačkoga nadbiskupa-koadjutora.

Iako je i nakon uvođenja šestosiječanjske diktature održavao veze s politič-

kim istomišljenicima, Barac se politički pasivizirao. Uzrok povlačenju s javne političke pozornice treba tražiti prvenstveno u dubokoj razočaranosti razvojem unutarnjih odnosa u Kraljevini Jugoslaviji.

Zaključno možemo kazati kako je ovom knjigom o životu i djelu Frana Barca ispunjena velika praznina u poznavanju hrvatske crkvene i političke povijesti prve polovice dvadesetog stoljeća.

• *Margareta Matijević*

Hrvoje Petrić, *Pogranična društva i okoliš. Varaždinski generalat i Križevačka županija u 17. stoljeću*, Meridijani — Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju, Samobor — Zagreb, 2012., 435 str.

Govoreći o okolišu, ljudima i naseljima autor obrađuje dinamiku povijesnih gibanja tijekom 17. stoljeća u jednom segmentu habsburško-osmanskog pograničja od Moslavine i Bilogore do Varaždina te od Podravine do Kalnika.* Koristeći se historiografskim i inim radovima te relevantnim izvorima, problematiku smješta u širi kontekst povijesnih zbivanja. Stoga se može reći da se Varaždinski generalat i Križevačka županija ovdje prvi put tematiziraju kao cjelina. Središnji dio monografije čini šest poglavlja: »Prostor u vremenu«, »Pogranična društva i naseljavanje Križevačke županije«, »Ljudi između vojnog i civilnog života«, »Pogranična društva i naseljavanje Varaždinskog generalata«, »Pokušaj rekonstrukcije ukupnog broja stanovnika« i »Pogranična naselja«. U njima se obrađuje širi pogranični prostor između habsburškog i osmanskog imperijalnog sustava u kojem se prepleću vojni i civilni odnosi. Osim sažetaka na hrvatskom, engleskom i njemačkom jeziku, knjiga sadrži i popis izvora i korištene literature. Uz slikovni materijal, monografiji je pridodano nekoliko priloga (popis prezimena u Komarničkom i Čazmanskome arhidakonatu, popis topnimima naselja, hidrografskog sustava i gora na području Varaždinskog generalata i Križevačke županije itd.).

* Knjiga je nastala na temelju autorove doktorske disertacije obranjene na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 2008. godine.

Prostor koji će kasnije obuhvaćati Varaždinski generalat bio je zbog osmanlijskih prodora gotovo opustošen. Brojni izvori potvrđuju da je dio stanovništva stradao u ratnim sukobima, dio je pao u zarobljeništvo, a znatan broj obitelji odseleo se u sigurnije krajeve (u zapadnu Ugarsku, Hrvatsko zagorje i dr.). Starosjelačko stanovništvo zadržalo se uglavnom u sjevernom i zapadnom dijelu Kalničkog gorja i u zapadnim dijelovima Bilogore. Radi zaustavljanja Osmanlija trebalo je organizirati učinkovit obrambeni sustav, čija je osnova postavljena u 16., a dovršena tijekom 17. stoljeća kada je okončana izgradnja i modernizacija utvrda Varaždinskog generalata.

Pred depopulirani se prostor postavilo pitanje ponovnog naseljavanja i organiziranja svakodnevnog života. Tijekom druge polovine 16. i cijeloga 17. stoljeća na prostor Varaždinskog generalata i Križevačke županije doseljava se novo stanovništvo različitoga etničkog podrijetla:

